

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ-ВИКОНАВЦІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

І. В. Бабанін, І. О. Ахновська

Резюме. У статті відображено передумови виникнення деяких проблем притаманних галузі житлово-комунального господарства України. Обґрунтовано доцільність участі громадськості в системі управління витратами підприємств-виконавців житлово-комунальних послуг з метою покращення якості надання послуг.

Ключові слова: громадськість, житлово-комунальна послуга, житлово-комунальне господарство, споживач, управління витратами.

Впродовж усього часу з моменту здобуття Україною незалежності вкрай актуальним залишається питання реформування житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ). Для сучасного ЖКГ країни характерним є як отримана у спадщину економічна неефективність галузі так і проблеми притаманні недосконалому ринковому середовищу.

Одним з найгостріших питань на сьогодні залишається істотний рівень ресурсовитратності, що виникає через недосконалі механізми в управлінні витратами суб'єктів господарської діяльності ЖКГ та провокуються розмитістю повноважень і неефективністю контролю з боку органів влади.

До того ж сфера ЖКГ є напрочуд чутливою галуззю економіки, бо щоденно зачіпає кожную окремо взятую людину, а будь-які кардинальні зміни суттєвим чином впливають на життя широких верств населення. Залучення громадськості до реформування житлово-комунального господарства може значно пришвидшити розвиток галузі, а тому є вкрай актуальним для вивчення.

На актуальність теми управління витратами в сфері житлово-комунального господарства також вказують дослідження і публікації таких науковців, як Л.М. Бражнікова, А.В. Аллахвердян, О.В. Косинська, А.А. Сахно та інші. Значна увага питання реформування житлово-комунального господарства знаходить відображення у риториці представників різних політичних сил України, широке висвітлення відбувається у засобах масової інформації, втім значна частина висновків несе низьку практичну цінність для реальних потреб сектору ЖКГ країни

Віддаючи належне працям вище зазначених авторів, слід зауважити, що розгляд механізмів участі громадськості у вирішенні гострих питань у сфері житлово-комунального господарства на сьогодні потребує більш ретельного та всебічного розгляду.

Метою статті є аналіз деяких причин неефективної діяльності підприємств в галузі ЖКГ та обґрунтування доцільності участі громадськості в системі управління витратами підприємств-виконавців житлово-комунальних послуг.

Виклад основного матеріалу. Україні притаманні свої особливості в сфері надання житлово-комунальних послуг (далі – ЖКП). Корні нинішнього стану ЖКГ слід шукати в історії нашої країни. Для розуміння домінування держави в даній галузі необхідно повернутися майже на сто років назад, коли Україна стала однією з радянських республік. Становлення радянського соціалізму супроводжувалося скасуванням приватної власності та тотальним одержавленням народного господарства. В ході індустріалізації та колективізації 30-х років ХХ століття, і згодом завдяки економічній політиці СРСР післявоєнного періоду матеріальна база, пов'язана із наданням суспільних послуг, в основному була створена при виробничих підприємствах, заводах, шахтах, колгоспах та інших господарчих структурах. Таким чином, основна частина

завдань, які у західноєвропейських країнах забезпечують органи місцевого самоврядування, в Україні була покладена на господарські структури. На початку 90-х років у так званому відомчому підпорядкуванні на балансі господарських структур перебувало до половини державного житлового фонду [10, с. 63].

Демонополізація, яка здебільшого розпочалася в 2000-ні рр., мала на меті стимулювання розвитку галузі. Але в умовах недосконалого ринкового середовища України зміна форми власності підприємства далеко не завжди супроводжується якісною зміною результатів роботи. Так, наприклад, в м. Горлівка в рамках реформування галузі кількість підприємств недержавної форми власності, що здійснюють утримання житлових будинків та прибудинкових територій, зростає з одного у 2008 році до одинадцяти у 2013 році (при чотирнадцяти комунальних). За цей час з рядом підприємств договори укладені органом місцевого самоврядування були розірвані достроково, а деякі самостійно залишали житлово-комунальну сферу [7].

Тарифна політика у сфері ЖКГ теж має визначальну історію. У 1926 році в СРСР виник термін «квартирна плата», що передбачав оплату витрат на обслуговування житла та утримання апарату управління житлово-експлуатаційної організації. Розмір квартирної плати залежав від таких показників як: кількість мешканців, розмір заробітної плати, рід діяльності, площа житлового приміщення і рівень його благоустрою. У 60-80-ті роки ХХ ст. ставка квартирної плати не перевищувала 13,2 коп. за 1 м². Вже в 60-ті роки така ставка повністю втратила свою економічну основу, бо не покривала витрати виробників. Загальний розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг складав 2-3% від бюджету сім'ї [3, с. 76–77].

До 1995 року в Україні в умовах централізованого планування продовжувала існувати система дотацій на житлово-комунальні послуги. Фінансова допомога сектору ЖКГ у 1994 році складала близько 8 % усіх бюджетних витрат, або 4,4 % ВВП України. В той же час, частка споживачів в оплаті послуг становила близько 4 % від їх реальної вартості [2, с. 335].

Проблеми в економіці України початку 90-х років, дефіцит бюджету, скорочення державних дотацій, стрімке скорочення обсягів капітального ремонту та прокладання нових мереж у подальшому призвели до того стану галузі, який спостерігається сьогодні. Типовим прикладом є м. Горлівка, де фізичний знос житлових будинків в середньому складає близько 60 %, 157 ліфтів простоюють понад 10 років, кожен другий будинок комунальної власності вимагає капітального ремонту, а понад 20 % – визнані старезними [7].

З метою покращення ситуації у 1994 році в Україні було розпочато поетапне запровадження повної оплати житлово-комунальних послуг сім'ями з достатнім рівнем доходів. Протягом 1995 року ціни і тарифи на житлово-комунальні послуги зросли в 10-30 разів, а величина відшкодування їх реальної вартості 1996 році досягла 60 %, у 1998 р. – 80 %. Зростання тарифів супроводжувалося знеціненням національної валюти та падінням рівня доходів громадян, що у свою чергу не давало змоги в повному обсязі розраховуватися за спожиті послуги. У 1997 році середній рівень сплати населення складав вже 75 % [2, с. 342–350]. Таким чином, у 90-х роках розпочався процес накопичення заборгованості населення за спожиті житлово-комунальні послуги, який не вдається зупинити і досі. Станом на 01.05.2013 дебіторська заборгованість населення України за надані ЖКП становила 9463,7 млн. грн [9].

Діяльність підприємств ЖКГ в умовах ринкової економіки беззаперечно має бути беззбитковою, а стратегія фінансового оздоровлення галузі повинна передбачати створення ефективної фінансово-економічної моделі функціонування. Питання переходу до економічно обґрунтованих цін і тарифів за користування житлом та комунальними послугами було визначено одним з базових принципів державної

політики реформування житлово-комунального господарства [1]. Втім на практиці зростання тарифів знаходить супротив не лише з боку населення. За підсумками дев'яти місяців роботи комісії Мінрегіонбуду більшість з підвищених протягом 2013 року тарифів на ЖКП визнані економічно необґрунтованими, а органам місцевого самоврядування були надані відповідні доручення щодо їх скасування [5]. У м. Горлівка ситуація склалася таким чином, що більшість підприємств, що надають послуги з утримання житлових будинків і прибудинкових територій, змушені працювати з тарифами, що були розраховані та затверджені ще у 2008 році [7]. На момент прийняття тарифів мінімальна зарплата в Україні становила 545 гривень, за п'ять років зросли витрати на енергоресурси, будівельні та паливно-мастильні матеріали тощо.

Відслідковуючи зміни, що відбувалися в сфері житлово-комунального господарства в новітній історії України, можна виокремити ряд здобутих «хронічних» проблем галузі:

- недостатній рівень реальної конкуренції в сфері надання ЖКП;
- недосконала система формування тарифів з вираженою невідповідністю розмірів платежів фактичним потребам;
- значний фізичний знос основних фондів;
- недостатність обсягів та чіткої системи фінансування галузі.

Враховуючи недосконалість ринкового механізму української економіки в цілому, політизованість «тарифного питання» та необхідність залучення непомірних для державного бюджету сотень мільярдів гривень на модернізацію житлово-комунального господарства, варто говорити про неможливість вирішення означених питань в середньостроковій перспективі. А розбудова стратегічних планів реформування ЖКГ відноситься виключно до прерогативи вузького кола спеціалістів.

Однак, житлово-комунальній сфері притаманна ще одна «хронічна» проблема, що має глибокі історичні корені – неефективність управління, в тому числі – неефективне управління витратами. У СРСР через наявність дешевих ресурсів питання управління витратами не відносилося до першочергових, але на сьогоднішній день його значимість важко переоцінити.

Управлінням витратами – це складний багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства [4, с. 5].

У більш вузькому сенсі під управлінням витратами розуміють контроль за процесом формування, розподілу та використання витрат підприємства в результаті здійснення фінансово-господарської діяльності [6, с. 179].

Управління витратами передбачає виконання всіх функцій, які властиві управлінню будь-яким об'єктом, тобто прийняття і реалізацію рішень, а також контроль за їх виконанням. Функції управління витратами реалізуються через елементи управлінського циклу: прогнозування і планування, організацію, координацію і регулювання, активізацію і стимулювання виконання, облік і аналіз [4, с. 18–19].

Система управління витратами – це сукупність взаємопов'язаних елементів, методів і механізмів, що діють в межах функціональних обов'язків і утворюють певну цілісність, за допомогою яких узагальнюються процеси постачання, використання ресурсів, вирішуються чітко поставлені цілі, реалізуються тактичні і стратегічні плани [8, с.76].

Окрім управлінців сектору ЖКГ, які безсумнівно мають постійно шукати шляхи оптимізації системи управління підприємствами галузі, в Україні існує цілий ряд контролюючих органів, які мають слідкувати за дотриманням встановлених стандартів, нормативів, норм, порядків і правил щодо кількості та якості житлово-комунальних

послуг. Втім найбільш зацікавленою особою в ефективній роботі підприємств-виконавців послуг ЖКГ є беззаперечно споживач. Залучення кінцевих споживачів до системи управління витратами може дати в руки громадськості реальний важіль впливу на зміст і якість житлово-комунальних послуг (в першу чергу послуг з утримання житлових будинків і споруд та прибудинкових територій).

Взаємодія між підприємствами-виконавцями ЖКП та окремими споживачами видається малоефективною. У 2011 році кількість звернень до виконкому Горлівської міської ради перевищила десятитисячну відмітку, при чому на питання житлово-комунального господарства приходилася частка у 82,4 %, за перше півріччя 2013 року поступило 5735 звернень і 70 % стосувалися ЖКГ [7]. Видача органами місцевого самоврядування вказівок щодо вирішення питань окремих споживачів руйнує і без того безсистемно складені плани проведення поточно-профілактичних робіт.

Громадські утворення з мешканців під'їздів, будинків та груп поряд розташованих багатоквартирних будинків дозволить систематизувати їх комунальні потреби, а самих споживачів згуртувати, перетворивши в подібну колективного замовника житлово-комунальних послуг. Подібне утворення може активно взаємодіяти з підприємствами-виконавцями ЖКП на різних етапах в системі управління витратами (рис. 1).

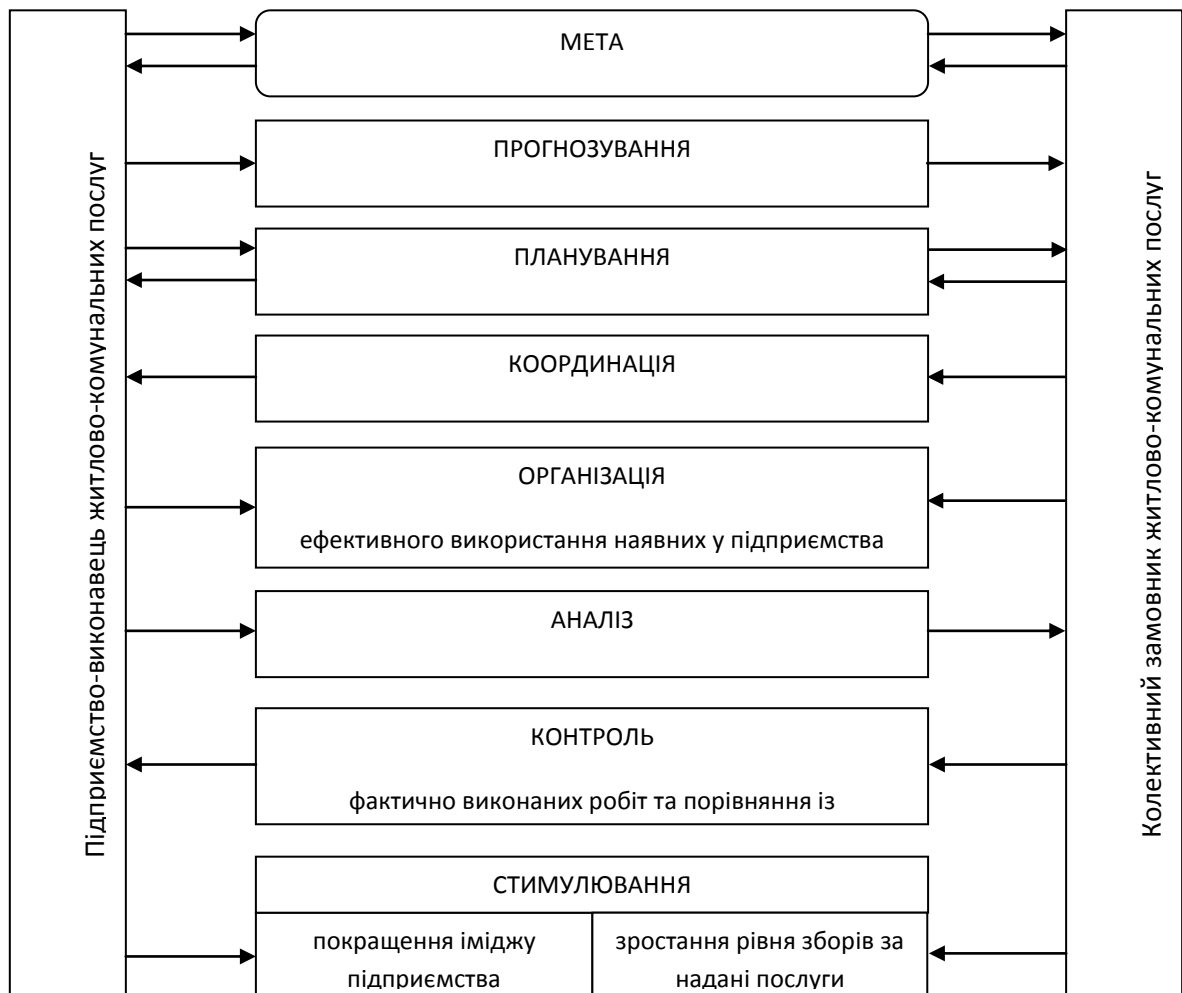

Рис. 1. Взаємодія підприємств-виконавців ЖКП та колективного замовника (громадськості) в системі управління витратами

Ключовими етапами для замовника житлово-комунальних послуг в системі управління витратами є планування та контроль.

До порядку формування тарифів на ЖКП, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.2011 № 869 «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги», в частині утримання будинків і споруд та прибудинкових територій додається примірний перелік послуг (прибирання прибудинкової території і сходових клітин, технічне обслуговування внутрішньобудинкових мереж, утримання ліфтів тощо), кожна з яких має своє вартісне вираження у складі тарифу. В межах затвердженого органом місцевого самоврядування тарифу підприємства ЖКГ планують свою фінансово-господарську діяльність. Участь громадськості у складанні господарських планів дозволить розподіляти витрати протягом звітного періоду таким чином, щоб насамперед виконувались найбільш значимі роботи (наприклад, ремонт покрівлі або під'їзду) та надасть можливість відмовитись від окремих послуг (наприклад, прибирання сходових клітин).

Необхідною умовою покращення якості ЖКП є участь громадськості у контролі за фактичним виконанням робіт і порівнянні їх з раніш запланованими показниками. Жоден з контролюючих органів не здатен так детально відслідковувати господарську діяльність підприємств в розрізі кожного окремого житлового будинку і виявляти недоліки в роботі окремих працівників так і підприємства в цілому. До того ж, у разі невиконання обов'язкових робіт споживачам буде виконуватись перерахунок.

У 2013 році в м. Горлівка було започатковано пілотний проект «Старший по будинку». Старшими по будинку є представники мешканців багатоквартирного будинку, які представляють їх інтереси та волевиявлення для здійснення взаємодії з органами місцевого самоврядування, виконавцями та виробниками житлово-комунальних послуг, та обрані більшістю на загальних зборах мешканців будинку. У червні 2013 року понад 40 старших по будинку отримали відповідні посвідчення та приступили до виконання своїх нових громадських обов'язків. Тепер підприємства-виконавці ЖКП м. Горлівки зобов'язані узгоджувати та підписувати акти виконаних робіт зі старшим по будинку [7]. Поява старших по будинку теж має свої історичні радянські корені – можна згадати про діяльність в СРСР «управдомів» (кербудів).

Реалізація проектів подібних до «Старшого по будинку» має ще одну мету – поступово підготувати мешканців до створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ). Адже разом зі значними недоліками в законодавстві та відсутністю достатньої підтримки з боку органів влади, однією з головних причин невиконання плану по створенню ОСББ є інертність громадськості. І доки мешканці не відчують себе справжніми власниками не тільки своєї квартири, але і будинку в цілому, всі інші заходи направлені на реформування житлово-комунального господарства в Україні ефективними не будуть.

Висновки. Процеси, що відбувалися в житлово-комунальному господарстві України протягом останніх 20 років призвели до появи ряду гострих проблем, вирішення яких вимагає значних фінансових вливань, законодавчих змін та змін в системі управління. Особливу увагу варто приділити системі управління витратами, удосконалення якої є одним з основних факторів зростання ефективності підприємств галузі та підвищенні якості житлово-комунальних послуг.

Активна участь громадськості в системі управління витратами підприємств-виконавців житлово-комунальних послуг має стати стимулюючим фактором до зменшення ресурсовитратності, змінити підходи підприємств до формування господарських планів з урахуванням побажань кінцевих споживачів, посилити контроль за проведенням робіт, а в подальшому може призвести до системних в комплексі житлово-комунального господарства України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009 – 2014 роки / Верховна Рада України. – 24.06.2004. – № 1869-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/1869-15>
2. Бажал Ю. Ефективність державного управління / Ю. Бажал, О. Кілієвич, Мертенс О. та ін.; за ред. І. Розпуненка. – К.: Видавництво «К.І.С», 2002. – 420 с.
3. Гура Н.О. Розвиток діючої системи ціноутворення і розрахунків за послуги в житлово-комунальному господарстві / Н.О. Гура // Реконструкція житла. – 2005. – Випуск 6. – с. 75–86.
4. Давидович І.Є. Управління витратами: Навчальний посібник / І.Є. Давидович. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
5. Мінрегіонбуд: вже скасовано 130 необґрунтовано підвищених тарифів у ЖКГ [Електронний ресурс] // Телеканал БТБ. – Режим доступу: <http://btb.tv/uk/news/370-minregionbud-vzhe-skasovano-130-neobgruntovano-pidvischenikh-tarifiv-u-zhkg>.
6. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 514 с.
7. Офіційний сайт Горлівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gorlovka.dn.ua>
8. Партин Г.О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: монографія. – К.: Вид-во УБСНБУ, 2008. – 219 с.
9. Паспорт житлово-комунального господарства України за 1 півріччя 2013 року [Електронний ресурс] // Мінрегіонбуд. – Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>
10. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.

УДК 330.131.5

ОСНОВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ СИСТЕМЫ КОРПОРАТИВНО–СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

О. Б. Белаи, К. В. Лысенко

Резюме. В статье рассмотрены концепции корпоративно социальной ответственности бизнеса, а так же характерные особенности ее внедрения и функционирования на предприятиях Украины. Предложены варианты возможного функционирования данной концепции в будущем.

Ключевые слова: КСО, ответственность бизнеса, социальная ответственность.

Актуальность проблемы. В современных условиях хозяйствования эффективное функционирование института корпоративной социальной ответственности (КСО) обеспечивает достаточные стимулы для инвестиций, адекватный контроль над действиями менеджеров, оптимальное использование ресурсов и разрешение конфликтов интересов различных групп стейкхолдеров. Компаниям необходимо искать новые пути сохранения доходности, развивая устойчивые конкурентные преимущества на базе идей корпоративной социальной ответственности, а власти – лучше понимать комплексность взаимодействия элементов данного института, чтобы разрабатывать адекватные политические средства. Важной научной задачей является исследование и внедрение современных моделей КСО и формирование на этой основе эффективной модели корпоративного управления и социальной ответственности украинских предприятий, которая учитывала бы отечественные особенности социально-экономических отношений и отвечала потребностям широкого круга заинтересованных лиц.

Постановка проблемы: На современном этапе развития украинского общества в рамках тенденции к глобализации, в том числе и экономических процессов, менеджерам отечественных предприятий необходимо осознавать степень своего влияния на общество и оценивать необходимость в проведении мероприятий, направленных на формирование социально ответственной бизнес-среды в Украине.

Анализ последних научных исследований. Проблемам исследования и разработки теории корпоративного управления и корпоративной социальной